

Аляксей
Палачанскі

МОЙ ЦВІК

Час Воблы

Аляксей Палачанскі
Мой цвік (зборнік)

«Электронная книгарня»

2014

Палачанскі А. С.

Мой цвік (зборнік) / А. С. Палачанскі — «Электронная
книгарня», 2014 — (Час Воблы)

ISBN 978-985-7021-46-8

Кніга Аляксея Палачанскага “Мой цвік” – прыклад маладой беларускай прозы, дзе ўздымаюцца праблемы сучаснасці праз унутраны свет лірычнага героя і персанажаў апавяданняў. Насычанасць тэкстаў разважаннімі і сканцэнтраванасць на унутраных спробах зразумець сябе ў гэтым свеце ствараюць атмасферу адчужанасці і разгубленасці, што набліжае дэбютную кнігу А. Палачанскага да такіх кірункаў у літаратуры як экзістэнцыялізм і экспрэсіянізм.

ISBN 978-985-7021-46-8

© Палачанскі А. С., 2014

© Электронная книгарня, 2014

Содержание

Паміж дарог	6
Два Раманы	10
Мой цвік	14
Пад столлю	16
Конец ознакомительного фрагмента.	17

Аляксей Палачанскі

Мой цвік

Апавяданні

© Палачанскі А. С., 2014

© ПВУП “Галіяфы”, 2014

© Распаўсюджванне. ТАА «Электронная кнігарня», 2016

Паміж дарог

Зімовы ранак разбіў акно хрумсткімі сузор’ямі, і трэснутае шкло паляцела соннымі скрылямі. Чалавек падхапіўся з ложка, выйшаў на ганак ды стаў у дзвярах. Марозна, сонечна, шыя аб задубелы каўнер трэцца, ажно рыпіць. Пакруціў чалавек галавой, моцна сплюшчыў вочы, усміхнуўся калючымі зморшчынамі. Пацягнуўся спрасонку, пачухаўся – “гэ-эх!” – зірнуў на сваю зямлю, на зіхоткія прасторы. Далягляд канчаўся лесам, паўз хату цягнулася сцежка ад чыгункі да брэскай шашы. Сонца далікатна абмінала сядзібу бокам, над лесам, а свяціла так, што паветра рассыпалася ў блішчасты пыл.

“Трэба дзверы зачыніць, а то ў сенцы холаду напушчу”, – і чалавек ступіў на двор, у адной кашулі ды ватовых штанах. Перажагнаўся, пільна гледзячы кудысьці за лес, за чыгунку, расцёр твар калючым зляжалым снегам да свежай чырвані, задаволена крэкнуў і вярнуўся ў хату.

Дзверы ляпнулі і пачалі зноў расчыняцца, і чалавек ужо выходзіў, хутаючыся ў кажух ды шаруючы далоні. Ён стаў, прыслухаўся і рушыў на дарогу ў бок шашы.

Тры высачэзныя лістоўніцы стаялі на павароце як сведкі спрадвечнай маўклівай праўды. Ломкі чорна-белы бярэзнік нясмела высоўваў кранальна безабаронныя галінкі, якія, здаецца, толькі падчапі – і яны злятуць долу. Хвоі калыхаліся з ледзь чутным прыдыханнем. Чалавек часта выходзіў сюды на шпацыр. Пад скупым сонцам, на дарозе, снег храбусцеў, бы капуста.

Наступны паварот, амаль на сто восемдзесят – дарога выходзіла на мост над шашой. Нейкі дзед у спецадзенні ішоў следам. За ім бег сабака. Пасярод моста чалавек спыніўся, глядзеў па-над дрэвамі, узлітаючы позіркам. Аперанае лёгкімі аблокамі неба яшчэ не страціла адбіткі ўсходу, на снег пырскала сонца, зрэчас з-пад моста выязджалі фуры.

– Мо ёсць цыгарэта? – пачуў ён голас ззаду.

– Няма, выбачай.

Дзед пакорліва пашкандыбаў далей. “Можа, наўмысна за мной ішоў, каб спытаць, не?” – падумаў чалавек і пайшоў дахаты.

Ён выйшаў на двор, паставіў зэдаль сярод гарода і сеў піць гарбату. Нагрэты металічны кубак апякаў вусны, зыркні снег рэзаў вочы, і ад блакітнага неба настрой быў святочны і адчувалася, што дзень дарма не міне. За плотам ляжаў вялікі поплаў, такі гладкі пад снегам, што хацелася ісці па ім наўпрост да самага лесу, пакідаючы ззаду немудрагелістае вязьмо слядоў.

Чалавек усміхнуўся якімсьці аднаму яму вядомым думкам. Увесь яго ранішні настрой можна было б абазначыць доўгім уздыхам і задуменным: “Да-а...” Сумна аднаму, але што зробіш. На нагах былі старыя парваныя кеды, у якіх ён хадзіў па хаце і па двары. Натуральным чынам пачаліся ўспаміны. Нешта цёплае, жывое і ненадзейнае – калісьці гэта дыхала, уздымалася пад самым бокам, быццам бы роднае, але гатовае кожную хвіліну здрадзіць, і ўсё роўна: не яго... Кожны дзень прыходзіла туга па нязробленым і схаваным, але тым больш праўдзівым пачуццё віны за ўсё, што ён ні зрабіў. Ён пастараўся забыць, што гэта было такое, хоць і так асабліва нічога не разумеў. Адзіным, што магло нагадаць яму пра недарэчнае мінулае, былі гэтыя парваныя кеды.

Табурэтка нахілілася і прасела ў падталую глебу. Ён больш не хацеў ні пра што думаць. Устаўшы, ён рашуча схапіў зэдаль і рушыў у хату. Можна было падумаць, што яго нечым пакрыўдзілі і што ён доўга будзе маўчаць. Ён стаяў, прыхінуўшыся да дзвярэй, і засяроджана паліў, намагаючыся адпрэчыць думкі. Ён кінуў недапалак і злосна плюнуў.

Пасля ён пайшоў у прыбудовку па дровы і паліў у грубцы, укінуў у ваду некалькі бульбін, цыбулю, яшчэ тое-сёе і варыў сабе есці. А калі еў, то стараўся думаць пра тое, што ён есць. А калі працаваў, то пра тое, што робіць – рукамі думаў. І заўсёды рабіў нешта адно, не задумваючыся, як трэба, як лепш, і чаго чакаць, і каго слухаць. І не пакутаваў ён таксама ад залішняга выбару.

Калі звечарэла, ён шмаргануў рукавом па носе ды абапёрся аб паркан. Той крыху пахіліўся і чалавек падумаў нешта такое: “Назаўтра будзе работа. А сёння ўжо не буду нічога...” Дарога знікала ў разгубленых ценях зімовага сутоння. Адзін з ценяў аказаўся чалавекам, маладым хлопцам, які стаяў і нерашуча пазіраў то на дарогу, то на хату. Здавалася, ён ледзь не плача.

Чалавек выйшаў з-за паркана і пакрочыў да хлопца. Той, заўважыўшы ламаную постаць, пайшоў прэч, але чалавек нагнаў яго.

– Дзе тут чыгунка? – нясмела запытаў юнак, відаць, дзеля таго, каб пачаць размову.

– Але... – чалавек таксама чамусьці разгубіўся. – Напрасткі па дарозе.

– Ну добра... – вымавіў хлопец і пасунуўся, павольна, як пад прымусам.

Чалавек глядзеў яму ўслед і прыгадаў, як ён сам прыйшоў сюды ўпершыню. Нечаканы быў гэты ўспамін, і ён здзівіўся, бо гэта быццам зусім і не ён быў тады. Мабыць, гэтак жа ішоў з-за лесу, а можа, і з цягніка – хто ведае – па гэтай самай сцежцы. Быў такі ж акурат густы вечар, калі ён дапаў да павароту. Тут ён стаў, амаль як гэты хлопец, гледзячы перад сабой удалячынь, нічога не разумеючы. Бязлітасны жорсткі рытм не даваў яму адхлання на ўсім шляху, і ён асунуўся знясілена на калені, ўпаў на дарогу, на халодную глебу. Толькі тады ён здолеў нешта ўбачыць, што заўсёды было навідавоку, і такое важнае, і такое іншае. “Гэта ўсё... для мяне”, – шаптаў ён тады проста ў зямлю, у камень, у трухлявы кавалак дрэва, які рассыпаўся, трэснуў у руках і закруціўся святочным пылам, як бясконцасць неўсвядомленых магчымасцяў. Ён чэрпаў прыгаршчамі снег і закопваўся ў яго да слёз, аж пакуль мог трымаць, а потым грэўся ля вогнішча пасярод дарогі і ўсё мармытаў, больш і больш упэўнена, і ўрэшце выгукнуў на поўны голас: “Гэта ўсё для мяне!” І наступным днём, калі хадзіў у лес па дровы ці рабіў на падворку нешта па гаспадарцы, увесь час казаў гэтыя словы. А пасля, калі збудаваў хату, укінуў насенне ў зямлю і сеў у спакоі на ганку, то і вар’яцкі рытм некуды адышоў, і самыя пільныя справы неяк забыліся. Азірнуўшыся назад і не пабачыўшы ніякага назіральніка, які б кантраляваў яго, дыктуючы кіем сваю няўмольную волю, чалавек рассмяяўся сам сабе і сказаў: “Во дурны быў!” І зараз, прыгадаўшы гэта нейкім смутным чынам, ён крыкнуў хлопцу наўздагон. Той быццам гэтага і чакаў – павярнуўся і ўзрушана пайшоў насустрач. Разгубленыя, яны бездапаможна спыніліся сярод дарогі: старое ды малое.

– Хадзем хіба, хоць павячэраем, мабыць, – сказаў чалавек ды махнуў рукавом.

– Ты распранайся, сядай сюды, – чалавек пачапіў свой кажух на цвік ды выцягнуў услон з-пад стала. Чамусьці ён быў зараз надзвычай мітуслівы для свайго спакойнага ўвесь час жыцця і нават гаварыў хутка. Яму самому было не вельмі прыемна.

– Дык цябе як завуць? – запытаў хлопец.

– Што? – не зразумеў ён.

На вячэру ён паставіў міску тоўчанай бульбы і мёрзлага сала. Селі яны побач і елі разам, ледзь не датыкаючыся ілбамі. Спачатку маўчалі, а потым, як паставілі вадку на гарбату, паціху разгаварыліся. Хлопец цішкам пазіраў у кут, дзе пад столлю віселі абразы і крыж. Побач стаяла свечка ды нейкія засохлыя кветкі ці зёлкі, ломкія ды пераплеценыя. Ён усё не мог наважыцца сказаць нешта.

– Ты ў царкву ходзіш? – запытаў ён нарэшце.

– Хаджу, – згадзіўся гаспадар і моцна вытхнуўся. Пасля паплямкаў вуснамі, як бы хацеў нешта дадаць, але змаўчаў.

– Верыш у Бога?

Чалавек зноў, здаецца, не зразумеў пытання, альбо не дачуў, і зноў сядзелі моўчкі, пакуль ужо ён сам не спытаў:

– Дык а ты як тут апынуўся?

Хлопец аж сцяўся ад гэтага пытання, постаць яго адразу выпрасталася, быццам хацеў устаць ды ісці. “Да я вось ужо...”, – пачаў ён, але чалавек з нечаканым разуменнем прамовіў:

– Спі ў мяне сёння. А справы твае нічога табе не робяць тут... – ён прымоўк, агледзеўся і дадаў: – Калісьці і я такі ж быў...

Чалавек зноў задумаўся аб тым, што ўзгадваў сёння, а хлопец сядзеў прыбіты ды спустошаны, утаропіўшыся долу. Ён вырашаў, ісці ці застацца, увесь быў як спружына, гатовы сарвацца ды паляцець у невядомым кірунку... Нібы нехта нябачны ціснуў яго ў карак,гнуў спіну, варушыў думкі, не дазваляючы супакоіцца. І ад думак тых, ад бясконцых тулянняў бедны хлопец ужо не мог і сцяміць, дзе сканчаецца ён сам і пачынаюцца яго абавязкі. Чалавек бачыў, што штосьці з хлопцам нядобра, але ён толькі сказаў у канцы: “А то заставайся зусім у мяне”.

Хлопец адарваў свой позірк ад падлогі ды з адчаем утаропіўся ў чалавека.

– Я нічога не ведаю... што мне рабіць? Чалавек схаваў твар у далонях і замёр у такой паставе. На сцяне цікаў гадзіннік. Ён падняўся з лаўкі і пацягнуўся па кажух.

– Хадзем.

Сонца даўно зайшло, толькі над лесам мігацела кволая блакітнасць, усё наваколле апускалася ў сутонне. Чалавек шураваў наперадзе па глыбокім снезе, спрытна, што хлопец не паспяваў. З правага боку цягнуў лес. Дзесьці за ім мусіла быць шаша, але ніводнага гуку чамусьці не даносілася з яе. У зімовай начы толькі іхныя крокі гучэлі навокал, ды раптам рыпнула дрэва, вецер прычасаў ускудлачанае вецце. І цішыня, нерухомасць.

Шэрай плямай на тле лесу выступіла маленькая паляна, з аднаго боку адкрытая пустому полю.

– Ніхто тут не хадзіў яшчэ, – чалавек павёў хлопца праз паляну ў далёкі канец. – Сядай.

Хлопец сеў на голы камень, тварам да поля, а са спіны да яго падбіраўся лес. Чалавек стаяў збоку і дзіўна падскугольваў і прыскокваў:

– Сядай, кажу. У-у-у, глядзі... і не глядзі. А калі надумаеш, дык прыходзь – калі ласка.

І ён пакрочыў назад, а хлопец чуў толькі яго крокі, пакуль не апынуўся нарэшце ў сцэльнай цішы, з лесам за спінай. Спачатку страшнавата было – увесь час азірнуцца карцела.

Чалавек, вярнуўшыся дадому, пастаяў у сенцах ды пакінуў дзверы незамкнёнымі. Распрануўшыся, ён уклечыў пад абразамі і доўга маўчаў, потым перахрысціўся і ўзняўся. Пасля ізноў выйшаў на двор, паўглядаўся, пакратаў паркан, падлічыў нешта сам сабе ды пайшоў спаць.

Ён пачуў, як хлопец заходзіць у хату – бразгае клямкай, намацвае засаўку. Соваўся па сенцах – шукаў святло, пасля звінеў конаўкай аб вядро – набіраў вады. Праз нейкі час хлопец сціх, не стаў будзіць чалавека – сам знайшоў, дзе легчы. Мабыць, на ўслоне скруціўся.

Чалавек прагнуўся, абуджаны голасам у суседнім пакоі, або галасамі. Не разумеючы спрасонку, ён адкінуў коўдру ды ступіў на сцюдзёную падлогу басанож. Падышоўшы да дзвярэй, узгадаў пра хлопца і спыніўся. З кім гэта ён размаўляе? “З д’яблам, напэўна”. Ён бачыў праз фіранку, як хлопец, ужо апрануты, стаіць сярод пакоя неяк дзіўна і кажа камусьці: “Так, зараз... канечне... канечне...” Голас у яго быў не такі ўжо, як учора – разгублены, адчайны крык у пошуках выйсця, – зараз гэта быў цвёрды голас скамянелай маладосці. Здавалася, быццам не засталося ў яго больш сумневаў. Падціснуўшы вусны і заплюшчыўшы вочы, у адно памкненне хлопец выйшаў з хаты, вылецеў на дарогу і павярнуў у бок чыгункі.

Чалавек накіраваўся за ім, ішоў ззаду, каб толькі не губляць хлопца з віду. А месяц вылез над лесам і заліваў шлях мармуровым святлом. Хлопец ішоў па халодным мармуры, быццам не зважаючы. Застылыя дрэвы са слановай косці праводзілі яго, некаторыя драматычна цягнулі галіны ўслед. Ён праходзіў вёску, хаты маркотна апускалі патухлыя вочы. Сумёты разбягаліся па розныя бакі дарогі. Хлопец не азіраўся, чалавек ішоў ззаду.

Станцыя сціпла грукасцілася ля самой чыгункі. Расклад быў спраўджаны, рэчы рашуча закінуты за плечы. Хвіліны... хвіліны... чалавек выйшаў на платформу і спыніўся. Хлопец стаяў на іншым баку, тросся, як у ліхаманцы. Яго зноў ахоплівала разгубленасць, апусціўшы заплечнік долу, ён нервова скроб скроні. Але перш чым хто-небудзь паспеў сказаць хоць

штосьці ці крыкнуць, пранеслася электрычка і ўцягнула ў сябе маладога хлопца, прыгнечанага невядомым назіральнікам.

Уцягнула, уцягнула за паварот, з рукамі і нагамі.

Чалавек доўга стаяў на станцыі, зморшчыўшыся, быццам не могучы штосьці ўзгадаць. Ён вярнуўся дадому і зноў улёгся ў ложак, які ўжо паспеў астыць. Ён павярнуўся тварам да сцяны, і было незразумела, ці ён спіць, ці проста ціха ляжыць. Бліжэй да світання ён перавярнуўся на другі бок і па старой звычцы, прыдбанай на самоце, з уздыхам мацюкнуўся.

...Наступным ранкам ён збіваў са штыкецін сабе новы плот.

2011 г.

Два Раманы

Раманы былі старымі сябрамі і далёкімі сваякамі. Старэйшы з іх, каб адпавядаць свайму годнаму ўзросту, мог выпіць вядро і толькі для прыліку закусіць нейкім абрыўкам пазалеташняга агурка. Малодшы затое ўмеў ездзіць на камбайне. Яны ведалі адзін аднаго ўсё жыццё, і нават іхныя ўнукі сябравалі, пакуль не паехалі ў горад вучыцца. Да таго ж жылі яны недалёка і кароў пасвіць ім заўсёды выпадала разам.

Аднойчы ўлетку – другі раз за год – давялося ім зноў ісці ў поле. Выганялі яны а палове на восьмую, а вярталіся назад ужо бліжэй да дзявятай. Увесь гэты дзень яны сядзелі ля дарогі ці ў цені пад бярозамі і ўсё елі. “Лічы – пілі”, – як прызнаваўся старэйшы Раман. Пілі яны павольна – “да толку”, – як казаў той самы Раман, казаў, адмыслова расцягваючы сярэдняю літару: “Да то-олку”, – з усведамленнем уласнай важнасці і дасведчанасці. Пілі павольна, увесь час закусваючы жончынымі прысмакамі: каўбасамі, салам, галубцамі. І такім парадкам ішлі яны аж да вечара, а як нічога не здаралася, то пачыналі дзяды бессаромна пляткарыць і абгаворваць ці не ўвесь раён.

Нішто не магло схавацца ад іх уніклівага пад старасць розуму і пільнай увагі.

– Ці чуў, што гэны – Гэнка з пажаркі – кажа? – пытаў Раман малодшы.

Яны былі вонкава непадобныя, гэтыя дзяды, і хоць розніца між імі была ўсяго гадоў пяць, выглядалі яны зусім па-рознаму. Малады Раман – так іх і звалі: Раман Малады і Раман Стары – вусоў не насіў, затое меў яшчэ густыя і павойныя валасы, ягоная жонка штомесяц падстрыгала іх пад маладзік. Вушы былі крыху адтапыраныя, выглядаў ён праставата, напэўна з-за вялікіх зубоў, на дзіва добра захаваных, што вылазілі наперад з разамкнёных вуснаў. Стары Раман меў больш паважны выгляд, які, аднак, не замінаў яму часам улазіць у такія гісторыі, пра якія ўзгадваў ён пазней дужа неахвотна. Ён таксама быў трохі аблавухі, але меў моцную ніжную сківіцу, яна вельмі хутка абрасталала шчэцю. Ростам ён быў ніжэйшы за сябра, але спрытнейшы за яго, асабліва на язык.

– Тады вып’ямо спачатку, – перабіў ён сябра і адразу наліў на два пальцы. – Пасля ўжо, гэтыя ўсе размовы... Ну, давай.

– Да толку, да то-олку, – дадаў ён, адкусіўшы сваю палову галубца. – Дык што там Гэнка гэны?

– Да прыдуркі гэтыя – з Мацюкоў. Пацаны нейкія – па начох швэндаюцца, рабіць ім няма чаго. Дык Гэнка кажа, што і міліцыя ўжо з раёна прыязджала. Шукалі нечага, вымяралі, запісвалі.

– Дык я ведаю, чаго ты мне расказваеш? Гэта яны шчэ на тым тыдні прыязджалі.

– Чаго ж яны ўвесь гэны вэрхал узнялі?

– А хто яго ведае. Кажуць, усё тыя хлопцы, халера. З Мацюкоў. Пабілі, паламалі вокны, лаўкі. Гароды патапталі. А яшчэ – мазгоў-та! – знакі пагнулі і павыцягвалі. Мазгоў-та!

– Якія знакі?

– Ну дарожныя гэныя. Паламалі іх, папсавалі. Адзін, кажучь, Базылісе ў гарод кінулі, а іншы – чуеш? – у акно ў трынаццатым доме ўсунулі! Мазгоў-та!

– А-ёй! Гэта што, там, дзе стараста жыве?

– Ну! А я што кажу. Ну, давай.

Яны сядзелі так да вечара, выпівалі і абмяркоўвалі хлопцаў-недарэкаў. І час ад часу з прыдарожных зарасцяў чуўся і ляцеў па полі сярод цёплых трыбукатых кароў з раздзьмутымі ад малака вымямі смачны і густы бас: “Да то-олку!”

Калі Раманы вярталіся з поля, то зайшлі да Рамана Маладога закусіць трохі ды тэлевізар паглядзець. Яны сядзелі ў сенцах, пакуль жонка бегала вакол іх, ладзіла вячэру.

– Ну, давай, – сказаў Раман Стары, а Малады паддаў:

– За свята, – бо якраз па тэлевізары паказвалі нейкі ці то парад, ці то салют.

Яны яшчэ трохі пасядзелі, есці Стары Раман не хацеў, таму выпілі на дарогу, і ён падняўся.

– Дык а што там за свята гэтае? – падаў ён руку сябру. Той паціснуў плячыма, і Стары Раман махнуў рукой. – А мне што, на самай справе? Да толку!

Калі Стары Раман сышоў, Малады пачуўся нечакана вальней. Прысутнасць старэйшага сябра трохі гняла яго, бо сам нібыта сыходзіў на іншы план. Ён лічыў яго больш дасведчаным за сябе, але часам моўчкі з ім не пагаджаўся.

Цяпер, калі ён застаўся паўнаважным гаспадаром, можна было добра пасядзець, увайсці ў свае правы і нават прыкрыкнуць на жонку – адчуць сябе галоўным. Жонка толькі ўздыхала, ківала галавой і звала мужа есці.

Раман сеў на ганку і скруціў цыгарку з газеты. Побач была ўся яго няхітрая гаспадарка, сад, гарод, худоба. Жонка хадзіла туды-сюды з вядром, сыпала нешта качкам, даіла карову. Раман глядзеў перад сабой адсутным позіркам, круціў цыгарку між пальцаў, а думкі вярталіся да тых хлопцаў. Што ж яны гэта такое надумалі? Паставілі на вушы ўсё сяло. Завялі сабе толькі праблем. І дзе-та яны зараз?

Раман думаў пра тое, што, мабыць, гэта маладосць такая, што ў маладосці і думкі, і ўчынкі маюць зусім іншыя мэты, чым у яго веку. І што такія людзі, як Стары Раман ці жонка, ніколі гэтага не зразумеюць. І яшчэ ён усё намагаўся ўгадаць, што сам думаў у маладосці.

Жонка ўсё мітусілася побач, і ён раптам сказаў галасней, чым звычайна:

– Ды сядзь ты ўжо, пасядзі! Цэлы дзень бегаш – не набегаешся.

Жонка здзіўлена спынілася, не выпускаючы з рук вядро. “Сядай, сядай”, – паўтарыў Раман і пасунуўся. Жонка прысела, але неяк нясмела, на край, бы збіралася зараз жа ўставаць. Нейкі час сядзелі моўчкі: Раман задуменна сагнуўшыся і ўтаропячыся сабе ў ногі, а жонка глядзела туды-сюды на непрыбраны падворак, на хлеў, на градкі. Тады Раман сказаў:

– А памятаеш, як мы калісьці хацелі... паехаць. Куды мы хацелі?

Ён казаў голасам старога паддатага летуценніка, а жонка адказвала лагоднай, але будзённай гаворкай, нібы ўшчувала малога:

– Ну, памятаю. На мора, мусіць, збіраліся.

– ...а тады думалі: можа, бліжэй куды... у горад хоць...

Жонка маўчала, і праз нейкі час ён насмеліўся:

– Дык што, а паехалі кудысь, як мы тады хацелі! Хоць адпачнём трохі, не ўсё табе тут маяцца.

– Да што ты, стары, завёўся сёння? Куды я табе паеду, калі ж тут во, гаспадарка, усё. Курэй пусціш, свінням дасі, там на гародзе корпаешся – Ванда прыйдзе язык пачасаць, карову падаіць, вось табе і ноч. А есці гатаваць хто будзе? Куды нам ужо ехаць, ідзі лепш вячэраць, пакуль не таго.

Яна падхапіла вядро і пабегла, пабегла. А Раман застаўся гэтак жа сядзець на ганку. Яму раптам стрэльна: як ён быў малады і як усё думаў, хацеў. І як думаў, што можа ўсё змяніць, калі толькі сабрацца як след. І вось мінула сорок год, а ён ні разу так і не ўгадаў пра гэта. “І гэта ж усё я быў, – працягваў Раман – Не хтосьці іншы”. Ён адкінуў цыгарэту ўбок, але адразу пацягнуўся за ёй і запаліў. Падумаў пра заўтрашні дзень і моцна пазяхнуў. “Трэба будзе трактар у Івана... дроў выпісаць з кубаметр... дый парэчкі пачынаюцца... і скасіць ля плота”, – вярталіся думкі да звыклага парадку, а потым Раман моцна, з прысвістам, зацягнуўся і неяк здзіўлена плюнуў:

– Але ж хлопцы гэтыя... халера іх!

Уначы Раман падняўся на вядро, а пасля ўсё ж вырашыў выглянуць на двор. Выйшаўшы за дзверы, ён сцэпануўся і смачна ўдыхнуў летняе паветра. Месяц вісеў над дахам, як кавалак гарэзнага сыру. Было трохі смешна бачыць яго вось так, на небе, побач з комінам – дакладна

як на малюнку, толькі Раман не ведаў на якім. “Пайду трохі выйду на вуліцу, толькі гляну, як там”, – Раман адхінуў старую брамку і выйшаў на дарогу. Вуліца была апусцелай, а клёны клалі на яе свае цені. Раман пастаяў, паглядзеў у адзін бок, у другі, потым пакрочыў уздоўж плота. Ён адчуваў амаль юнацкае хваляванне і ўсярэдзіне нешта трымцела. “Дзе-та зараз Раман?” – падумаў ён пра сябра, пра тое, што той, напэўна, спіць ужо даўно, і ад гэтай думкі яму трохі паспакайнала. Ён не хацеў бы зараз сустрэць яго. Няхай, можа, у іх і ёсць нейкія агульныя заняткі, і выпіць разам таксама бывае добра, але ў цэлым яны былі розныя, і Раман Малады не хацеў, каб сябар ведаў пра гэта.

Раптам Раман заўважыў, што ён стаіць побач з трынаццатым домам. Гэта быў той самы дом старасты, пра які ўзгадвалі ранкам. Акно на верандзе было ўжо заменена, і стараста са старасціхай ціха спачывалі ў сваіх ложках. Тут жа стаяў і той самы злапомны знак з лічбай “40”, які пабываў у хаце. Яго ўкапалі нанова, падраўнялі і не было бачна ніякіх слядоў хуліганства. Раман ізноў глянуў на месяц і пайшоў далей, але ўвесь час азіраўся, бы злодзей, каб не пабачыць каго яшчэ, асабліва свайго сябра.

На скрыжаванні рос стары клён, а пад ім стаяў уторкнуты знак з перагорнутым трохкутным шчытом. Знак быў не на металічным забетанаваным слупе, а на звычайным драўляным, проста ўкапаным, таму варта было яго толькі як след разгойдаць і можна было выпцягнуць. Раман абалёў на яго і нечакана для самога сябе моцна пхнуў. Хіснуў туды, сюды. Ён паваліў знак на зямлю, схопіў абаруч і адцягнуў пад дрэва, а сам схаваўся ў цені. Яшчэ раз азірнуўшыся і, нікога не ўбачыўшы, пайшоў звычайным крокам, толькі крыху хутчэйшым. Праз дарогу ён паваліў такі ж знак і далей ішоў ужо смела, як гаспадар. Месяц хітра назіраў за ім з неба, а Раману было смешна ад гэтага і яшчэ яму здавалася, што месяц яго ўхваляе.

На другім канцы вуліцы пачуўся шум і звон пабітага шкла. Раман насцярожыўся і схаваўся пад плот. Ён падумаў, што гэта зноў тыя ж хлопцы, але пачуў, што бяжыць толькі адзін чалавек. Раман выйшаў яму насустрач...

- Раман! І ты тут! – ускрыкнулі абодва.
- Ды ўсё гэтыя хлопцы... – паспрабаваў апраўдацца нехта.
- Ніяк з галавы не йшло.
- Пабеглі... Да старасты гэтага.

Яны кінуліся назад, да трынаццатага дома. Стары Раман задыхаўся, і яны перайшлі на крок. Дзяды ішлі і размахвалі рукамі, а іх вочы зіхалі зухаватай удаласцю. Цені цягнуліся на другі бок вуліцы, да хат, якія выглядалі заняўдбанымі і пустымі. Перайшлі праз скрыжаванне з двума паваленымі знакамі і пракраліся пад клёнамі.

Знак “40” побач з домам старасты стаяў пад самым ліхтаром. Ані не бянтэжачыся, дзяды падышлі і ўжо спрактыкавана, бясшумна выпцягнулі яго з зямлі. Малады Раман пералез праз плот, а Стары перасунуў яму знак, намагаючыся не шумець. Яны падабраліся пад самую хату, і Малады прашаптаў:

- Дзе ён спіць?

Стары моўчкі паказаў на другое акно. Дзяды падцягнулі знак і селі на кукішкі. Пераглянуліся апошні раз, і Стары Раман усміхнуўся і хіснуў галавой, а Маладому здалася, што яны з сябрам насамрэч абсалютна аднолькавыя людзі. І што ўсе людзі таксама вельмі падобныя.

- Ну, давай!

І яны падхапіліся, узялі знак і з размаху ўсунулі яго ў акно. Пачуўся крык, віск, бой аскепкаў. Яны ўбачылі ў праём здранцвелага старасту пад коўдрай і яго ашалелую жонку. Знак упаў упоперак іх ложка і з’ехаў адным канцом на падлогу.

– Янка, дабранах! – крыкнулі дзяды разам, і разам зарагаталі, і тут жа далі дзёру праз гарод, праз плот і далей куды ногі нясуць.

– А ты глядзі ж, які месяц! Як сыр! – крычаў Стары Раман на вуха свайму сябру. – Да толку! Да то-олку!

З дзікім гіканнем несліся дзяды па пустой вуліцы, а жоўты кавалак сыру бег за імі і смачна пасміхаўся.

2011 г.

Мой цвік

У мяне ёсць цвік. Я знайшоў яго аднойчы, калі шукаў пульт ад тэлевізара. У той дзень я ляжаў на канапе, як звычайна, апусціўшы руку ў міску з семкамі, праглядаў усё, што мне паказвалі: надвор'е, навіны, серыялы. Але ўсё гэта ліпла да мяне, назапашвалася ўсярэдзіне, каб аднойчы там скончылася вольнае месца, як на дыску. І калі гэта адбылося, я не змог больш нічога ўспрымаць і пачаў ліхаманкава шукаць пульт. Ім даўно ніхто не карыстаўся, я знайшоў яго пад канапай, запылены, у парванай плёнцы. Я стаў на калені і памкнуўся ўзяць яго, але тут жа здрыгануўся – нешта балюча ўкалола палец. Асцярожна я выцягнуў з-пад ложка доўгі іржавы цвік – сантыметраў на дзесяць.

Я сеў на канапу і круціў яго ў руках, мне было прыемна гэта рабіць, адчуваць форму, даўжыню, шурпатасць іржы. Я прагнуў дзейнасці. Пустэча перапаўняла мяне – я змог адчуць гэта адразу, як выключыў тэлевізар. Цішыня была нязвычайнай, крыху бянтэжыла, у ёй я адчуваў сваю бескарыснасць. Я быў чалавек без справы, без дасягненняў. Не было нічога, думкі аб чым прынеслі б мне задавальненне, акрамя, мабыць, майго цвіка. Гэта быў мой адзіны інструмент і я пачаў думаць, што мне з ім зрабіць. Напэўна, менавіта ў той момант я вырашыў змяніць сваё жыццё, пакінуць нейкі след сваім нашчадкамі, прынесці карысць грамадству. Я стаў свядомым чалавекам.

Так я выправіўся ў падарожжа з адным цвіком у руках. Гэта быў пераломны дзень у маім жыцці, я вырашыў стаць лепшым, высакародным намерам ўзносілі мяне ў завоблачныя вышыні, я верыў у сябе, верыў у будучыню і ў штосьці яшчэ. Вырваўшыся са сваёй кватэры, з гэтай клеткі, у якой згасае паэтычнасць чулай натуры, я адчуваў сябе здольным на многае, выпрасціўшы спіну, убачыў перспектывы, гарызонты расхінуліся, ва ўсё бакі разыходзіліся промні майго натхнення, рознакаляровай чарадой брылі магчымасці, як караван з неверагоднай казачнай краіны, а наперадзе раскінула свае ўсеабдымныя крылы мая грандыёзная будучыня. А над усім гэтым клічнікам узвышаўся мой цвік, як знак свабоды альбо перамогі.

Перш за ўсё я пайшоў на будоўлю, каб паказаць свой цвік, аддаць яго на карысць грамадства. Доўга шукаць не давялося, я адразу выйшаў на нейкую перспектыўную будоўлю, з планами на шчаслівыя сем'і і дзетагадоўлю. Мне адразу захацелася быць датычным да гэтага і я звярнуўся да будаўніка. Але ён толькі лаяўся, крычаў, а пасля паклікаў сваіх сяброў, і яны адправілі мяне ў краму. Але ў краму я не пайшоў, бо разумеў, што добра з гэтага не будзе, і рэалізавацца мне там будзе цяжка.

Няўдача мяне не збянтэжыла, і я пайшоў далей, бо які ж ты чалавек, калі пасуеш перад няўдачамі. Я ўвайшоў у лес і знайшоў там гурму маладых людзей, якія нешта ладзілі між дрэў з вяровак і жэрдак. Падышоў да іх і запытаў: “Хлопцы, ці патрэбны вам цвік? Здаецца, для вашых буданоў ён быў бы вельмі дарэчы”. Хлопцы неяк дзіўна паглядзелі на мяне, а старэйшы з іх адказаў: “Мы – скаўты. Мы будзем жыць без цвікоў”. Я зразумеў і пасунуўся далей.

Я прыйшоў да паэта: ён сядзеў на крэсле, нага на нагу. У выцягнутай руцэ ён трымаў кніжку, у якую штохвілінна зазіраў, у другой нешта дымілася. Выразам твару ён быў нейкі абыякавы, а сам сабой нагадваў пыталнік. “Хочаш цвік?” – адразу прапанаваў я. Але ён зірнуў на мяне ды павольна расплыўся ва ўсмішцы. Адзін цвік у яго дакладна ўжо быў. Мяркуючы па ўсім, на ім ён і сядзеў.

Праходзіў паўз нейкую вёску і ўбачыў, як дзед гародзіць плот. Тут без цвікоў дакладна не абысціся. Я сказаў яму пра гэта, і ён паглядзеў на мяне, нібы згаджаўся, але раптам пачаў завальвацца набок, хрыпець, пасля нечакана рушыў на мяне і працягнуў руку для апоры, але я адступіў, і ён упаў ніцма. Я крыху счакаў і, перакананы ў тым, што яму мая дапамога таксама не патрэбная, самотна пасунуўся далей.

Шмат дзе яшчэ я спрабаваў прыладзіць свой цвік і знайсці яму месца. Спрабаваў прадаць яго і ўсё зніжаў цану, але ніхто нават не падыходзіў.

Хацеў здаць у металалом – і там не атрымалася. Нават прапаноўваў аддаць у краязнаўчы музей у якасці экспаната. Нідзе не меў я поспеху. Мяне апанавала крыўда. Няўжо, няўжо я нічога ніколі не дасягну? Няўжо я не змагу дапамагчы грамадству, і маё імя не ўвойдзе ў гісторыю?

Я ўжо вяртаўся, змаркочаны, дадому, як апынуўся побач з нейкім узгоркам і заўважыў на ім мітусню. Я падняўся на вяршыню і ўбачыў, як некалькі жаўнераў завіхаліся вакол чагосьці, не бачнага з-за шчыльнага натоўпу. Адзін з іх павярнуўся і заклапочана выгукнуў: “Ці ёсць у каго цвік?!” Я адразу ўскінуў руку і радасна азваўся: “Тут!” Людзі пачалі хвалявацца, пераглядацца ў няпэўнасці, твары іх спалатнелі. Жаўнер падышоў да мяне і бесцырымонна выхапіў цвік з маёй рукі. Я чакаў, што ён нешта скажа, а потым сам хацеў штосьці сказаць, але, падумаўшы, прамаўчаў. Пэўна ж, жаўнеры ведаюць, што робяць.

Усё ж такі мне было цікава, для чаго ўрэшце прыдаўся мой цвік, і я спытаў у аднаго з мінакоў: “А што гэта за месца?” – “Галгофа”, – адказаў ён, адводзячы позірк убок, і хутка пакрочыў уніз па схіле.

І я ішоў далей, у шырокі свет, пакінуўшы свой дом дзесьці ззаду. Мой цвік знайшоў сваё месца, і, магчыма, гэта была і не вельмі вялікая справа, але я веру, што дапамог змяніць свет да лепшага.

Я іду, іду далей, высока ўзняўшы голаў, іду змяняць свет!

2010 г.

Пад столлю

Заходзячы ў пад'езд, прыгніцеся – столь тут нізкая, а сцены блізкія, ліпкія, дакранацца да іх вам наўрад ці захочацца. У кутах цемра, над галавой бегаюць прусакі, а доле – розная брыдота: міліцыя, дзеці. Тыя, у каго шыя прывыкла ўгінацца, спыняюцца ненадоўга, цікуюць ды шэпчуцца за паваротам. Тут усё звыкла, і звыкла страшна, без дня і ночы, увесь час хворае жоўтае святло. Цёмна-жоўтае, а часам чырвонае. Усе п'яныя, галава закруціцца, пакуль дападзеш да свайго паверха. Па лесвіцы, па пралётах, на якіх цябе быццам хапаюць за каўнер і цягнуць у супрацьлеглы бок, угару, носам па прыступках, што мільгаюць адна за адной, як шпалы з акна апошняга вагона – і новы рывок, такі злы, што і не ведаеш, як адказаць на яго. Тут цень, дым, тут нехта хаваецца, тут попелніца з кансервавай бляшанкі. Сусед выходзіць у пантофлях, высокі, згінаецца ўдвая. Калі звярнуцца да яго, ён не адказвае, а смаліць нешта між пальцаў, а пасля кідае і вяртаецца да сябе. Ён не можа нават грукнуць як мае быць дзвярамі, хіба што лягнуць, ды і то неяк глуха. Дзвярамі, сціснутымі, бы тое сэрца, дротам, прабітымі кнопкамі; гучна для іх сказана – дзверы. Нікуды яны асабліва не вядуць. У святле душнага пад'езда шукаю сваю скрынку.

Нехта сказаў аднойчы, што Бога нельга замыкаць у скрыню. Бог – скрынкафоб, так і сказаў. А я таксама баюся. Што ж рабіць, калі не я першы, не я апошні. Як-небудзь перажыву, як-небудзь перацярулю.

Мой нумар 71, ні больш ні менш. 71 – гэта на ўсё жыццё. Мне хапае, у прыныце, я амаль не зайздросчу суседзям... Дзе яны? Дзе мае дзверы, якія з іх мае? Тры літары над парогам даўно ўжо сцерліся, мел больш не пэцкае рукі... Фокус: павярні ключ – і ты дома. Што дома? (Любая, я дома!)? Не, дакладна не гэта.

Заходзячы ў кватэру, станьце на калені, каб праціснуцца – у саміх пакоях перасоўвацца можна хіба што паўзком ці на карачках. Столь з кожным годам прасядае ўсё ніжэй – мабыць, зверху жыве нехта сапраўды мажны. Цемра ў калідорах маёй сям'і, права на недатыкальнасць і на ўласны пакой. Сцяна... адкуль ты, сцяна, учора ж не было цябе тут! Ужо вечар, і ўсе мусяць быць дома, дзе ж усе? Мой бацька даўно ляжыць у сваім пакоі на канапе і не выпаўзае адтуль. Ляжаць, дарэчы, вельмі зручна, – хоць выпрастацца можна пад такой нізкай столлю. Праўда, ногі, напэўна, даўно ўжо адняліся. Вядома, у нагах праўды няма. У пакоі ззяе тэлевізар, пырскае слінай праз шкляныя дзверы.

– Прывітанне, ойча! – гукаю я ў вусцішнай цішы. Цішыня ўсталявалася ў маім доме ўжо даўно і быццам бы і не прадугледжвае магчымасці нешта сказаць. Не верыцца, што за ўсімі гэтымі дзвярамі ёсць штосьці жывое.

Наперадзе кухня. У скасёлым праломе калідора затыхаецца пыльнае святло, дрыготкае, як ад свечкі. Нешта згорбленае сядзіць у куце – набіты бульбай мех падобны да індзейскай бабкі ў парванай хусціне з сухой піпкай у роце. Цень насоўваецца, адбывае, рэзка ўзмахвае крыламі, са столі звісае павуцінне, анучча... нешта ўвесь час засланяе святло, назірае, каб ніхто не абняўся, не лопнуў і не заплакаў. Шчыльныя, такія шчыльныя сцены! Хаця б кавалачак ад вас адкусіць...

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.